

УДК: 72.071.1(477+73)(092)
792.023.071.1(477+73)(092)

Зоряна Климко¹, Олексій Проскуряков², Роман Кубай³

¹ Старший викладач, кандидат архітектури, кафедра дизайну та основ архітектури
Національний університет «Львівська політехніка», Львів
e-mail: zoriana.v.klymko@lpnu.ua
orcid: 0000-0002-1002-9988

² Доцент, кандидат архітектури, кафедра дизайну та основ архітектури
Національний університет «Львівська політехніка», Львів
e-mail: oleksii.v.proskuriakov@lpnu.ua
orcid: 0000-0001-9780-6382

³ Старший викладач, кафедра дизайну архітектурного середовища
Національний університет «Львівська політехніка», Львів
e-mail: roman.m.kubai@lpnu.ua
orcid: 0000-0002-2661-0347

ПОРІВНЯННЯ ТВОРЧОСТІ ВСЕСВІТНЬО ВІДОМИХ АРХІТЕКТОРА І СЦЕНОГРАФА Ф. КІЗЛЕРА ТА СЦЕНОГРАФА І АРХІТЕКТОРА Є. ЛИСИКА

© Климко З., Проскуряков О., Кубай Р., 2020

<https://doi.org/10.23939/sa2020.02.091>

За результатами дослідження творчої спадщини всесвітньовідомих архітектора і сценографа Ф. Кізлера та сценографа і архітектора Є. Лисика були виявлені деякі спільні риси в творенні ними архітектури і сценографії. Головною з яких виявилось бажання митців надавати своїм формальним творам архітектурно-сценографічного мистецтва якостей безмежності в часі і просторі.

Ключові слова: ідеї безмежності, проектування, театральна архітектура і сценографія

Характер розуміння проблеми

Кінець XIX – початок XX століття серед інших величин – в архітектурі, дизайні, сценографії ознаменувались унікальною творчістю двох знаних митців – Ф. Кізлера, що народився 22 вересня 1890 року в Чернівцях і Є. Лисика, що народився 21 вересня 1930 року в с. Шнирів під Бродами. Їхнє народження, життя і творча спадщина показала і довела, що епоха великих митців театру універсального типу, що синтезували в собі архітекторів, живописців, скульпторів, декораторів, серед яких останнім лідером був К. Ф. Шинкель, на них не закінчилась. І Кізлер, і Лисик показали, що така творчість не тільки не закінчилась, а завдяки їхній діяльності відродилась, розвинулась і набула їх персональних рис. Але не тільки. Аналіз творчої спадщини довів, що протягом усієї діяльності Кізлер і Лисик культивували в своїх архітектурних і сценографічних творах формальні рішення, що мали якості безмежності в часі і просторі. Першочергово – це “нескінченні” і “безмежні” сфероподібні театри Ф. Кізлера і кулеподібні “безмежні” простори сцен і театрів Є. Лисика.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

За останні роки в Україні помітно зросла кількість публікацій про творчі феномени Ф. Кізлера і Є. Лисика. Але праць, в яких діяльність Кізлера і Лисика розглядається як предмет та об’єкт науки не багато. В основному це праці науковців кафедри ДАС – професора В. Проскурякова

(Proskuryakov V., 2017, p. 66–71), доцентів Б. Гоя (Goy B., 2017, p. 66–71), І. Гуменник (Gumennyk In., 2017, p. 94–95), О. Проскурякова (Проскуряков Г., Кордунян О., Проскуряков О., 2006, с. 218–222), З. Климко (Климко З. В., автореферат, 2018. 18 с.), магістрів Ю. Богданової (Bogdanova Y., 2017, p. 72–78), К. Янчук (Ianchuk K., 2015, p. 136–147) та ін. Відсутні порівняння їх ідейно-творчих здобутків в особливій темі діяльності – архітектурно-сценографічній, де особливе місце займає захоплення категоріями безмежності.

Мета статті

Порівняти і визначити відмінності архітектурних і сценографічних творів Ф. Кізлера і Є. Лисика, формальні вирішення яких мали якості безмежності і нескінченності в часі і просторі.

Виклад основного матеріалу

До глобальних напрямків творчої діяльності Кізлера в архітектурі належать наступні: ідеї висячих, просторових міст і будівель; ідеї архітектурної біоніки, тотальної екології; розвиток і захист ідеї “гнучкої” архітектури; розвивання поняття архітектури-скульптури; праця в напрямках мобільності, кінетики, трансформацій, і від початку ХХ ст. – культивування ідеї безмежності та безперервності в архітектурі.

Особливою темою через усе творче життя Кізлера пройшли ідеї театральної архітектури. Розпочавши свій мистецький шлях у театрі зі спиралеподібних просторових, збірно-розбірних сцен, “нескінченних” і “безмежних” сфероподібних театрів, Ф. Кізлер пізніше запроектував і здійснив ряд сценографічних рішень вистав, зокрема “Рур” Карела Чапека, “В саду у паші” в Метрополітан опера, Нью-Йорк, “Нема виходу”, “Історія солдата”, в яких застосував механічні пристрої для сценографічних рішень, ліфти в просторі сцени, ідеї “пластизації”, фонтани. З часом Ф. Кізлер висунув ідею театру-комплексу, в якому, окрім залів і сцен, мали б бути кінотеатри, телестудії, радіостанції, видавництва, студії звукозапису, виставкові приміщення. І майже до останніх років життя експериментував, створивши в 1950 р. новий варіант безмежного будинку, а в 1959–1961 рр. макет безмежного будинку для Музею сучасного мистецтва в Нью-Йорку (музей Гугенхейма) (Bogner Dieter, 1988, p. 348), (Проскуряков В., Проскуряков О., 2005, с. 140–162) (рис. 1).

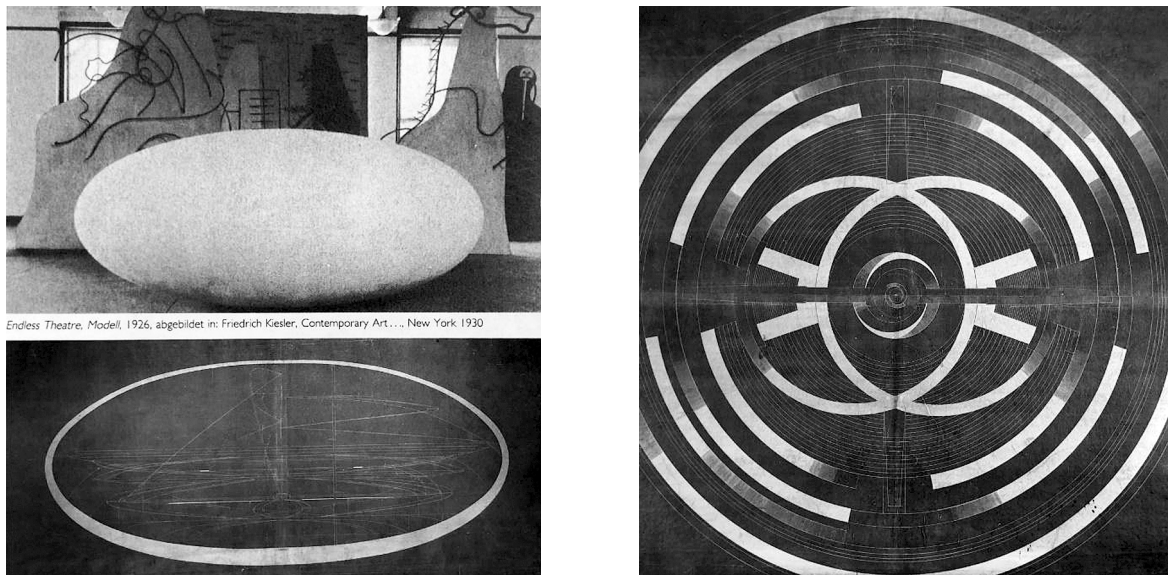

Рис. 1. Безмежний, нескінченний, сфероподібний театр Ф. Кізлера, макет 1926 року

Художник-сценограф Є. Лисик, створивши близько 85 оперно-балетних, драматичних, кіно-концертних вистав, зокрема “Спартак”, “Війна і мир”, “Ромео і Джульєтта”. “Лускунчик”, “Створення світу” та ін., у 8 країнах світу, сценографії яких він створював за законами архітектури. Підійшовши до ідей, близьких ідеям Ф. Кізлера. Однак, на відміну від відомого архітектора, який здійснював апробацію

таких ідей в макетах і навіть реалізаціях (спиралеподібних сценах, багатоекранних кінотеатрах), Лисик спочатку втілював їх на палетах, завісах, театральних задниках, а також просторових конструкціях сценографій своїх балетів і опер. Спочатку Лисик узгоджував свої сценографічні рішення з перспективами сцен, пізніше – сцени і залу, роблячи спільний простір безмежним, який закінчується ар'єрсценою. А потім трактував споруду головного міського театру (Оперного), де він працював як містотворчий просторовий об'єкт, як доміканту, що не завершує пішохідний бульвар – нині проспект Незалежності, а є фрагментом безмежного образу Всесвіту. Де сцена, зал, театр, проспект, місто Львів є елементами його структури. Цьому сприяло також використання евольвенти кола, що надавало горизонталі ілюзії динамічності руху. (Лисик будував такі простори у виставах: “Поєма про негра”, “Демон”, “Спартак”, “Три мушкетери”, “Ромео і Джульєтта”, “Створення світу”, “Тіль Уленшпігель” та ін.) (Проскуряков В., Климко З., Зінченко О., 2016, 136 с).

Саме ці, писані монументальні сценографічні твори, пробудили в Є. Лисика бажання творити не на площинах, а в кулеподібному просторі, про що він неодноразово говорив. Кулеподібному, на відміну від сферо- і яйцеподібних – у Кізлера. Він пробував реалізувати ці ідеї в архітектурному конкурсному проєкті на музей-меморіал, присвячений загиблим воїнам при прориві під Бродами, який Лисик з архітектором-співатором вирішував у вигляді ядра-кулі, що врізалася у землю, залишивши по собі величезну траншею-шрам. Інтер'єр якого Лисик вирішував суцільною фрескою облич-душ загиблих під покривами Оранти. Цю форму неодноразово обігрували студенти кафедри ДАС в своїх навчальних проєктах, присвячених створенню об'єктів для збереження творчої спадщини Лисика як у вигляді артефактів-малюнків, фото, макетів, горизонтів та на електронних носіях, так і для інших об'єктів, пов'язаних з культурою і театром. Так само, як і у Ф. Кізлера, у Євгена Микитовича Лисика сформувалася ідея, яку він мріяв реалізувати в запропонованій ним театральній і культурно-просвітницькій споруді, призначення якої – накопичувати, зберігати, реставрувати і демонструвати монументальні твори сценографічного театального мистецтва, а також виконувати функцію музею, виставки, театальної студії тощо (рис. 2).

Ідеї архітектора і сценографа Ф. Кізлера і сценографа й архітектора Є. Лисика зі створення об'єктів, що мали якості безмежності в часі і просторі, пройшли апробацію в навчальному, пошуковому проєктуванні, і навіть реалізаціях “в натуру” на кафедрі дизайну архітектурного середовища Національного університету “Львівська політехніка”.

Щодо ідей Ф. Кізлера, то ідеї безмежності були апробовані тільки в навчальних проєктах: “Культурно-виставкові центри”, “Інтерактивні, віртуальні центри ім. Кізлера”, “Філармонія ім. Кізлера в м. Чернівці”, “Виставкові павільйони” та ін. (рис. 3).

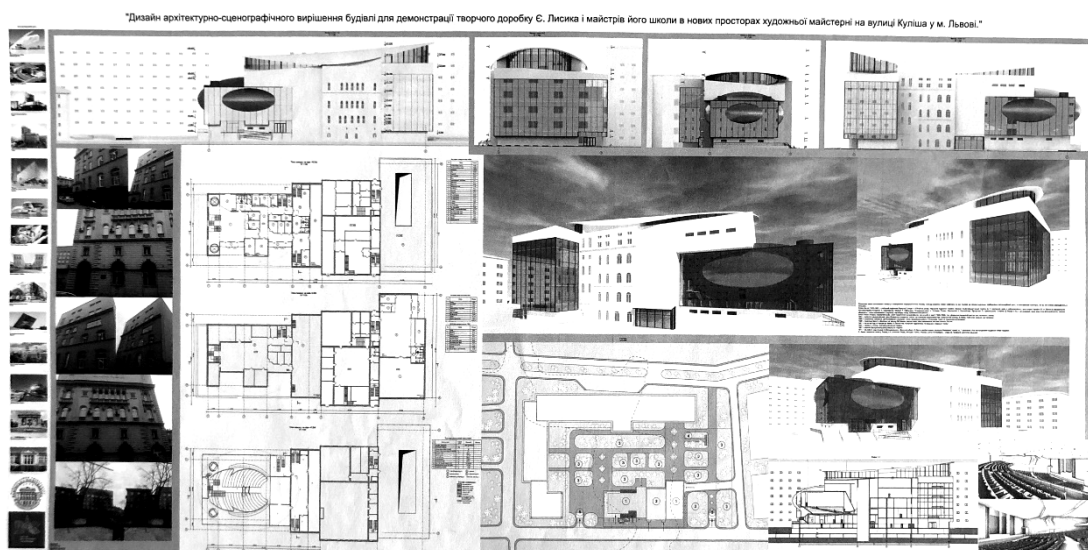
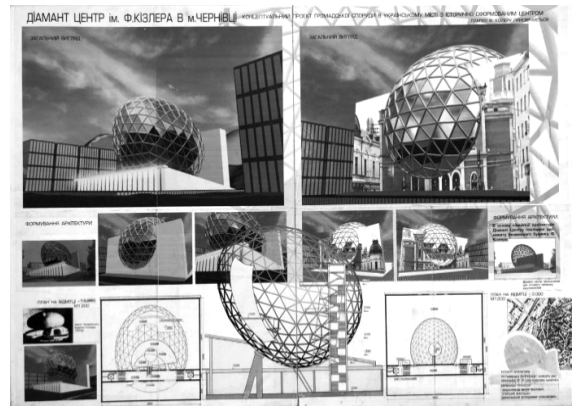

Рис. 2. Будівля для накопичування, зберігання, реставрації та демонстрації монументальних творів сценографічного театального мистецтва, керівник професор В. І. Проскуряков, дипломант Габуда

а

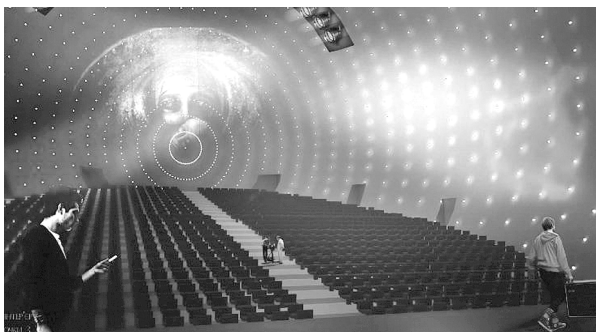

б

Рис. 3. Інтерактивний віртуальний центр ім. Кізлера на пл. Філармонії в Чернівцях, керівники професор В. І. Проскуряков, доцент І. С. Воронкова, студент А. Кушнір (а); Проект "Діамант центру", керівник професор В. І. Проскуряков, студентка К. Белова (б)

Подібні ідеї Є. Лисика були апробовані в навчальних проектах "Дім Є. Лисика у Львові", "Центр мистецтв ім. Є. Лисика у Львові", в проекті будівлі театру "Гаудеамус", проектах будівель для виготовлення, зберігання і демонстрації творів сценографії у Львові, проектах середовища телестудій у Львові та Києві й ін.

І в реалізаціях: створенню сценографій просторового рішення телешоу-театру "Різдво з Руславою", простору павільйону виставки національного театрального українського мистецтва, вирішеного як сцена театру кінетичних проєкцій творів геніального художника Лисика: проєкцій і ескізів вистав, макетів, завіс, фрагментів реальних вистав, в 2015 році на Празькому Квадрієнале. Середовища Першого національного українського театрального павільйону на Празькому Квадрієнале в 2019 році. У творенні названих проєктів прийняли участь десятки студентів: В. Романюк, С. Шкілер, М. Дмитришин, М. Горинь, О. Бончук, К. Ковальчук, Л. Виноградова, К. Белова, С. Старак, В. Лілік, В. Савіна, В. Мадяр, М. Коровайник, Т. Городчук, О. Котоус, А. Паскевська, Ю. Тимошенко, А. Пестрій, Я. Гривнак, Ю. Чолавин, М. Лопоса та інші. Науковці, педагоги кафедри, професійні архітектори, сценографи, дизайнери: В. Проскуряков, В. Бортяков, Р. Кубай, В. Толмачов, О. Проскуряков, Ю. Філіпчук, К. Янчук. Були реалізації й інших архітекторів в різних містах, наприклад у творенні архітектури Нижнього храму Одеського кафедрального Спасо-Преображенського Собору архітектором В. Мещеряковим (рис. 4).

а

б

Рис. 4. Проект центру мистецтв ім. Є. Лисика на пл. Вічева у Львові, керівник професор В. І. Проскуряков, дипломант К. Ковальчук (а); Загальний вигляд павільйону українського національного театрального мистецтва як театру кінетичних проєкцій Є. М. Лисика на Празькому Квадрієнале у 2015 році. Автор професор В. І. Проскуряков, за участі магістрів і архітекторів Ю. Філіпчука та ін. (б)

Висновки

Дослідження спадщини Ф. Кізлера і Є. Лисика довели, що митці, протягом усієї своєї діяльності захоплювалися ідеями безмежності в часі й просторі, створюючи архітектурно-сценографічні твори.

Ці ідеї перепліталися між собою в культурному, філософському, науковому сенсі, але мали виключно авторську прикладну інтерпретацію.

Досвід творчості Ф. Кізлера і Є. Лисика простягається далеко за межі формальних завдань мистецтва загалом і архітектури, і сценографії зокрема, і є актуальним для освіти і практики в Україні сьогодні і в майбутньому.

Бібліографія

- Bogdanova Y. 2017. Creativity of F.Kiesler on the Background of modern art tendencies. *Architectural studies*. Vol. 3. No. 2. P. 72–78.
- Bogner Dieter. 1988. *Friedrich Kiesler Architect, Maler, Bildmauer: 1890–1965*. Wien: Locker Verlag. 348 s.
- Goy B. 2017. The national and international in architectural heritage of F.Kiesler. *Architectural studies*. Vol. 3. No. 2. P. 66–71.
- Gumennyk In. 2017. Scenographic ideas of Lviv architecture school. *Architectural studies*. Vol. 3. No. 2. P. 94–95.
- Ianchuk K., Klymko Z. 2015. Conceptual educational projecting as a method of research and development known architecture and art masters. *Housing Environment: composition in urban planning*. No. 14. P. 136–147.
- Proskuryakov V. 2017. Place of F. Kieslers ideas and their influence on the world architecture nowadays and in the future. *Architectural studies*. Vol. 3. No. 2. P. 66–71.
- Климко З. В. *Архітектура сценографії Є. Лисика*: автореферат дис. канд. арх. 18.00.1 Львів. 2018. 18 с.
- Проскуряков В., Климко З., Зінченко О. 2016. *Творчість Є. М. Лисика в часі, просторі, архітектурі*, Видавництво “Львівська політехніка”, 136 с.
- Проскуряков В., Проскуряков О. 2005. Театральні споруди, як театральний феномен у забудові міста (на прикладі Ф. Фельнера, Г. Гельмера і Ф. Кізлера). Досвід та перспективи розвитку міст України. *Наукові дослідження в містобудуванні*: // Зб. наук. праць. Вип. 9 / відп. ред. Ю. Білоконь. Ін-т Дніпромісто. С. 140–162.
- Проскурякова Г., Кордунян О., Проскуряков О. 2006. Концептуальне навчальне проектування як метод дослідження архітектурних будівель і спадщини всесвітньовідомих майстрів архітектури і дизайну. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті* / під заг. ред. Н. С. Трегуб. Харків : ХДАДМ. № 1. 2. 3. С. 218–222.

References

- Bogdanova Y. 2017. Creativity of F.Kiesler on the Background of modern art tendencies. *Architectural studies*. Vol. 3. No. 2. P. 72–78.
- Bogner Dieter. 1988. *Friedrich Kiesler Architect, Maler, Bildmauer: 1890–1965*. Wien: Locker Verlag. 348 s.
- Goy B. 2017. The national and international in architectural heritage of F.Kiesler. *Architectural studies*. Vol. 3. No. 2. P. 66–71.
- Gumennyk In. 2017, scenographic ideas of Lviv architecture school, *Architectural studies*. Vol. 3. No. 2. P. 94–95.
- Ianchuk K., Klymko Z. 2015. Conceptual educational projecting as a method of research and development known architecture and art masters. *Housing Environment: composition in urban planning*. No. 14. P. 136–147.
- Proskuryakov V. 2017 Place of F. Kieslers ideas and their influence on the world architecture nowadays and in the future. *Architectural studies*. Vol. 3. No. 2. P. 66–71.
- Klymko Z. V. *Arxitektura scenografiyi Ye. Ly'sy'ka: avtoreferat dy's. kand. arx. 18.00.1 L'viv. 2018. 18 s.*
- Proskuryakov V., Klymko Z., Zinchenko O. 2016. *Tvorchist' Ye.M.Ly'sy'ka v chasi, prostori, arxitekturi, Vy'd-vo L'vivs'koyi politexniky*. 136 s.
- Proskuryakov V., Proskuryakov O. 2005. *Teatral'ni sporudy, yak teatral'ny'j fenomen u zabudovi mista (na pry'kladi F. Fel'nera, G. Gel'mera i F. Kizlera). Dosvid ta perspekty'vy' rozvy'tku mist Ukrayiny*. Naukovi doslidzhennya v mistobuduvanni: Zb. nauk. pracz. Vy'p. 9. / vidp. red. Yu. Bilokon'. In-t Dnipromisto. S. 140–162.
- Proskuryakova G., Kordunyan O., Proskuryakov O. 2006. *Konceptual'ne navchal'ne proektuvannya yak metod doslidzhennya arxitekturny'x budivel' i spadshhy'ny' vsesvitn'ovidomy'x majstriv arxitektury i dy'zajnu. Trady'ciyi ta novacyi u vy'sshij arxitekturno-xudozhnij osviti. pid zagal'noyu redakciyeyu N. Ye. Tregub. Xarkiv : XDADM. No 1. 2. 3. S. 218–222.*

Zoriana Klymko¹, Oleksii Proskuryakov², Roman Kubai³

¹ Senior lecturer, PhD of architecture, Department of Design and Fundamentals of Architecture
Lviv Polytechnic National University, Lviv
e-mail: zoriana.v.klymko@lpnu.ua
orcid: 0000-0002-1002-9988

² Associate Professor, PhD of architecture, Department of Design and Fundamentals of Architecture
Lviv Polytechnic National University, Lviv
e-mail: oleksii.v.proskuriakov@lpnu.ua
orcid: 0000-0001-9780-6382

³ Senior lecturer, Department of architectural environment design
Lviv Polytechnic National University, Lviv
e-mail: roman.m.kubai@lpnu.ua
orcid: 0000-0002-2661-0347

COMPARISON OF CREATIVITY OF THE WORLD FAMOUS ARCHITECT AND SCENOGRAPHER F. KIESLER AND SCENOGRAPHER AND ARCHITECT E. LYSYK

© Klymko Z., Proskuryakov O., Kubai R., 2020

Abstract: *The end of the XIX and XX centuries, among other things, in architecture, design, scenography, was marked by the unique work of two famous artists: F. Kiesler, who was born on September 22, 1890, in Chernivtsi and E. Lysyk, who was born on September 21, 1930, in the Shnyriv village near Brody. Their birth, life, and creative heritage showed and proved that the era of great theatre artists of a universal type, who synthesized architects, painters, sculptors, and decorators, among whom K. F. Shynkel was a leader, didn't end yet. Both Kiesler and Lysyk showed that such creativity not only did not end but thanks to their activities it was revived, developed and acquired their features. Having started his artistic career in the theatre with spiral, spatial, collapsible scenes, "infinite" and "boundless" spherical theatres, F. Kiesler designed and implemented many scenographic solutions for the performances of Karel Chapek's "R.U.R.", "In the Pasha's Garden" at the Metropolitan Opera, New York, "No Exit" and "The Soldier's Stories", in which he used mechanical devices for scenographic solutions, elevators in the stage space, plasticizing ideas, and fountains. Later, F. Kiesler put forward the idea of a theatre complex, which, in addition to halls and stages, should have cinemas, TV studios, radio stations, publishing houses, recording studios, and exhibition spaces.*

Having created about 85 opera and ballet drama, film and concert performances, such as "Spartacus", "War and peace", "Romeo and Juliet", "The Nutcracker", "creation of the world", etc. in 8 countries of the world, whose scenography he created according to the laws of architecture, E. Lysyk, a set designer, came to ideas close to the ideas of F. Kiesler. One of which he dreamed to implement in the proposed theatre, cultural and educational structure, the purpose of which is to accumulate, preserve, restore and demonstrate monumental works of scenographic theatrical art, as well as perform the function of a museum, exhibition, theatre studio, etc.

Key words: *ideas, project, architecture, scenography, theatre.*